

Pospíšil, Ivo

Jedna historická křižovatka Ruska

Opera Slavica. 1995, vol. 5, iss. 3, pp. 59-61

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (handle):

<https://hdl.handle.net/11222.digilib/116884>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

kou fundovaností. Ta se neprojevuje oslnivými exkursy, ale velmi věcně a zdánlivě jednoduše: teprve když pronikneme za hutně formulovaný soud, za plošný obraz ideje, uvídníme jako na hologramu nové krajiny myšlené, z nichž se tají dech. V *Estetických alternativách* Z. Mathausera "ám o sobě říká, že spíše důvěřuje 'jistě přeskakující neži (textem a paralelní teoretickou kontemplací nežli 'bočnímu atakování textu', jak je provádí kritika usilující především o redukci uměleckého textu na jinou významovou řadu." (*Estetické alternativy*, s. 3).

Rusistický materiál však nepřestává Z. Mathausera vzrušovat. V *Estetických alternativách* zaujme především ve studiích o ruské moderně: *Láva a tvar* (o K. Balmon-tovi), *Rytíř a keř* (A. Blok), ruském futurismu (A. Kručonych) a jevech, které směřové určení překračují (B. Pasternak, M. Cvetajevová). Umně skloubený soubor studií obsahuje práce ve dvou časových hladnách a je až překvapivé, jak se doplňují a prostupují Mathauserovy úvahy z 60., 70. a 90. let. Vedle zmíněných studií tu najdeme i obecné, pronikavé úvahy, z nichž část pochází již z 60. let, část z dnešní doby, třeba *Hrozba předlidských* s moty z Ortegy y Gasset a Mariny Cvetajevové, nebo o virtuóznosti a me-

tahabilitě. Ve svazku příznačně nazvaném *Mezi filosofii a poezií* si zase všimá osudů fenomenologie v Rusku, a to v ruské filozofii i umělecké tvorbě: "Ve skutečnosti se fenomenologii na půdě ruské filosofie [...] vždy poměrně dařilo [...] Ruská filosofie byla na ni připravena svým předchozím racionalistickým intuitivismem. Chceme-li však jít do větší hloubky, pak možná narazíme na dávný motiv mravní čistoty, známý z klasické ruské literatury." (*Mezi filosofii a poezií*, s. 10). Typickým příkladem "mathauserovské" kontempace je podle mého soudu práce o čuvačském básníku Ajgim, který je nejen předmětem badatelova odborného zájmu, ale také jeho přítelem - *Text a samodanost*. A stejně tak zaujme fascinující úvaha *Fenomenologie světnice* (s. 36-41). Přímo ruského materiálu se pak týká jeho práce o A. F. Losevovi *Filosof stříbrného věku*. Jména ruských filosofů, myslitelů a estetiků (L. Šestov, N. Berd'ajev, N. Losskij, G. Špet, M. Bachtin) se na stránkách jeho úvah objevují nejednou: svazek hutných studií je tak současně nenásilným, nevtrávným průvodcem po dějinách ruské filosofie, alespoň té, která byla před námi v minulosti do značné míry skrývána.

Ivo Pospíšil

Jedna historická křižovatka Ruska

Máslo, S.: Rusko na jedné z historických křižovatek. GAUDEAMUS, Hradec Králové 1995, 248 stran.

Pěknou knihu napsal královéhradecký rusista Stanislav Máslo, hutnou, faktograficky nasycenou, přehlednou, napsanou s nutným nadhledem člověka, který "má načteno" jeho závěrečná poznámka, že kvantitativní hledisko v tomto případě není nedůležité je zcela na místě. A ještě jednu poznámku bych chtěl učinit na samém počátku: o děkabris-

tech jsem se poprvé zevrubně dověděl jako středoškolař v roce 1967 z dnes již slavné publikace *Modři husaři* - do ní S. Máslo přispěl překladatelsky i obsáhlu předmluvou. S jeho nynější "opožděnou" knihou (ona opožděnost byla způsobena jeho více než dvacetiletým umlčením) se mi tedy vrací mládí i počátky zájmu o Rusko. Po pravdě

řeceno mám k tématu "děkabristé" ryze osobní vztah: sdílím s autorem přesvědčení, že šlo nejen o významnou, ale pravděpodobně o nejvýznamnější vývojovou křižovatku, na níž se Rusko před rokem 1917 ocitlo - sám jsem se však pohyboval spíše "kolem" děkabru a jeho aktérů (A. Puškin, F. Bulgarin).

Máslova kniha je především seriózní analýzou, současně však poutavým čtením, dílem, které můžeme vnímat i jako napínavý román. Na počátku stojí otázka "metodologické obezřetnosti", volba metody a koncepce. Autor se rozhodl nenahližet děkabristy prizmatem osobností, jak se nabízí (a odpovídalo by to i děkabristickému pojetí dějin), ale podívat se na děkabristické texty: provedl jejich odvážnou, minuciózní typologii. Přitom důsledně aplikovanou interní komparatistikou rozčleňuje tyto texty do kontextu ruské literatury jako celku: vedle Pestěla, Muravjova, Lunina, Turgeněvu, Ulybyševa, Bestuževa-Marlinského aj. jsou tu také Radiščev, Karamzin, Puškin, Čadajev či Gercen. Do své typologie textů zařadil badatel *stanovy, ústavy, výpovědi, řeči, manifesty, proklamace, přísahy, úvahy, filozofické traktáty, paměti, zápisky, deníky, korespondenci, črty, cestopisy, literárně-kritické a teoretické statě, povídky i fragmenty románů*. Nikoli náhodou odkazuje S. Máslo k Macurovu *Znamení zrodu* znakový charakter textů k tomu dává nespočet podnětů. Autor tedy pojal "děkabristismus" jako fenomén textu, jinak řečeno, jako komunikativní etiketu, jak si toho všimli mj. Jurij Lotman nebo Klaus Städtke (dopisová etiketa). To pokládám v Máslově práci za originální a pozoruhodné.

Kapitola *Literární Děkabristé v kontextu literatury evropské* má strukturu externě komparatistickou: zdálo by se, že jde o jakýsi dodatečný epilog - domnívám se však, že je naopak plně funkční. Badatel ostatně již v průběhu analýzy neodolal pokušení srovnávat: tak když hledá kořeny stanov

Sojuza Blagodenstvija v pruském královckém Tugend-Bundu. V závěrečné kapitole nechybí de facto žádná podstatná souvislost děkabristických textů se světovou literaturou: antické dědictví, kde se hledaly občanské ctnosti a obecná míra kulturnosti, preromantismus a romantismus, naturismus, historismus, folklorismus, německá klasická a romantická filozofie, stejně jako "deutsche Romantik", francouzští encyklopedisté, ale také J. Swift a Gothic Novel či roman noir a ovšem mistr tvarového experimentu L. Sterne.

Kniha Stanislava Másla přináší ucelené poznání děkabristických textů, představuje ostrý řez tímto tématem, současně však také poskytuje řadu podnětů směřujících dál za hranice, které si badatel vytyčil:

1. Především je tu doceněno studium společenského myšlení a literatury, což se někdy zanedbává. Z tohoto hlediska bychom se měli více ponořit - neztřeptejce ovšem oborovou "literárnost" do ruské "ideologie".

2. Některé názny (např. spojitost Gercenových memoárů s pamětmi děkabristů) čeká na verifikaci.

3. Více by mohla být rozvinuta rusko-americká linie (jak o ní v roce 1968 psal Dieter Boden v knize *Das Amerikabild im russischen Schrifttum bis zum Ende des 19. Jahrhunderts*).

4. O světových a evropských spojitostech děkabristických textů existuje rozsáhlá literatura, zejména v USA, zvláště analýzy děkabristického expanzionismu a záměrů s ruskými tichomořskými koloniemi a osadami v Kalifornii.

5. Zajímavé světlo na děkabristické texty by vrhla komparace s "ideologií" a literární morfologií, např. díla A. S. Puškina (např. jeho recenze na paměti Johna Tannera) a F. V. Bulgarina (dobové materiály potvrzují, že pozdější agent III. oddělení stál na kameni blízko Senátního náměstí a volal: "Konstituci! Konstituci!" po rozstřelení

vojsk prý navštívil v bytě zdrčeného Rylejeva, svého přítele).

Domnívám se, že nejen svou fundamentálností, ale také těmito průzory, průniky do

dalších sfér je kniha Stanislava Másla o podstatné historické křížovatce ruských dějin podnětná, zdravě provokující a v našem prostředí výjimečná.

Ivo Pospíšil

Česko-polské rozhovory. Ústí nad Labem 1994, 158 s.

Oborné veřejnosti se pod názvem "Česko-polské rozhovory" dostává publikace, kterou připravila Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem jako odraz nově (od roku 1990) se rozvíjející spolupráce mezi katedrou bohemistiky UJEP a katedrou polské filologie na Vysoké škole pedagogické (WSP) v Čenstochové v Polsku.

Zájemci o česko-polské vztahy v ní najdou celkem 26 příspěvků od 28 autorů z českých a polských vědeckých a pedagogických pracovišť. Předneseny byly na jejich 2. mezinárodní konferenci u Ústí nad Labem 12.-14. října 1993.

Sborník není nijak utříděn, ale už sám soupis napovídá, že obsahuje témata s problematikou literární, jazykovou a historickou. Text je buď český (17) nebo polský (8), v jednom případě v obou jazycích (J. Siatkowski).

U autorů naprosto převládá snaha, aby jejich příspěvky měly česko-polský aspekt i tím, že se buď cele nebo aspoň v některém bodě dotýkají vzájemných kontaktů či srovnání. Dá se říci, že z tohoto pohledu vybočuje jeden článek, jehož autorem je *Josef Sucký*, který jako překladatel z lužickosrbské literatury seznamuje s jejími představiteli od konce 18. století po současnost ve sjednoceném Německu. Které jiné fórum by ovšem bylo bližší lužickosrbské tematice, nežli česko-polské? *Dobrava Moldanová* se zamýšlí na Slovanskými literaturami Jana Máchala (1855-1939). I když se toto dlo může z hlediska dnešního poznání jevit jako

metodologicky překonané, není dosud plně nahraditelné pracemi novými. *Teresa Swigłowska* píše o Adamu Mickiewiczovi, který svých osobních poznatků ze styku s českými buditeli využil v letech 1840-1844, kdy na Collège de France v Paříži přednášel slovan-ské literatury. *Josef Peřina* uvádí, že menší ohlas na polské povstání z let 1830-1831 v tvorbě Karla Hynka Máchy je jen zdánlivý. Mácha tyto události prožíval stejně intenzivně jako jeho vrstevníci a dal tomu svébytný básnický výraz. *Tomasz Falecki* se zabývá polsko-československými vztahy v letech 1934-1936, kdy se zostřovaly. Tisk na obou stranách k tomu prakticky přispíval. I z této negativní zkušenosti je zapotřebí se poučit. *Irena Jakšielová* upozorňuje, že v polských časopisech *Literatura* a zvláště *Literatura w świecie* je české literatuře věnována soustavná pozornost, a to v článcích, překladech, esejích, kritice, recenzích a rozhovorech s autory. Tím se dává polským čtenářům možnost orientace v české literatuře a jejím přínosu pro literaturu evropskou a světovou. *Karel Kamiš* vyzdvihuje podíl polského filozofa Romana Ingardena na koncepci kritéria smyslu a ohlas jeho fenomenologického směru ve funkčně strukturální koncepci pražské jazykové školy. Jeho rozbory literárních textů mohou být inspirací pro mladší generaci literárních a jazykovědných badatelů. *Grazyna Pietruszewska-Kobielová* na příkladu tvorby Františka Halase poukazuje na experimentální směr v jeho poezii pro děti, kde nivelizuje